

Raport de activitate pentru anul 2012

Grant CNCS cod PN-II-ID-PCE-2011-3-0058

Doctrine, idei, manuscrise. Noi instrumente pentru studiul receptării tratatului ‚Liber de causis’ în filosofia medievală occidentală (sec. XIII-XIV)

Director grant: Dragos Calma

Alexander Baumgarten a studiat și transcris prologul și prima parte a unui extrem de important comentariu care se găsește în 4 manuscrise: Krakow, Biblioteka Jagiellonska, 2088, f. 300-322; Wrocław, Ossolineum, 734/1, f. 2r-31v; Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, Mil. II 78, f. 176r-193v ; Praha, Knihovna metropolitani kapituly, ms. 1599/O. XV, f. 63a-81a. Acest text, a cărui autor nu se cunoaște dar care a fost compus înainte de 1455, atestă prezenta masivă a albertismului în Universitățile din Europa Centrală (în special Cracovia și Praga). Baumgarten a remarcat următoarele aspecte legate de acest comentariu: 1) el atestă cunoașterea și utilizarea unor autorități din antichitate (în special Seneca) până la contemporanii autorului anonim (care citează Toma din Aquino și preia teze din Albert cel Mare). 2) Anonimul are o poziție originală față de ceilalți comentatori la *Liber de causis* (Toma din Aquino, Albert cel Mare, Gilles din Roma, Siger din Brabant). 3) Prologul acestui comentariu este în mod special important pentru că el este un elogiu al filosofiei conceput din foarte multe citate din Seneca, Aristotel și din Biblie; combinația celor trei surse pentru a face un elogiu al filosofiei este cel puțin surprinzătoare, cu atât mai mult cu cât acesta este un prolog la un comentariu la *Liber de causis* – nu cunoaștem alți autori medievali care să fi conceput astfel de prologuri la comentariile lor. 4) O recuperare în Universitățile din Europa Centrală a dezbaterilor dintre, pe de o parte, albertiști și tomisti și, pe de altă parte, dintre realști și nominaliști. Aceasta din urmă problematică nu a fost niciodată abordată de studiile internaționale de specialitate în legătură cu tradiția latină a tratatului *Liber de causis*.

În cadrul congresului internațional *Corpus ca limită și provocare* organizat de *Societatea Internațională Toma din Aquino* la Sinaia în perioada 3-6 mai 2012, Baumgarten a făcut „Prezentarea proiectului *Doctrine, idei, manuscrise. Noi instrumente pentru studiul receptării tratatului ‚Liber de causis’ în filosofia medievală occidentală (sec. XIII-XVI)*”.

Între 9 și 16 martie 2012, Baumgarten a efectuat împreună cu Iulia Szekely și Dragos Calma o muncă de cercetare în biblioteca de la Institut de Recherche et Histoire des Textes; scopul a fost identificarea a noi comentarii și manuscrise la *Liber de causis*; rezultatele obținute au fost foarte importante: s-au identificat 12 texte inedite în diverse biblioteci ale Europei.

În cadrul colocviului internațional *Pleasures of Knowledge* organizat de *Société Internationale pour l’Etude de la Philosophie Médiévale* în perioada 20-25 august 2012, Alexander Baumgarten a prezentat o conferință cu titlul: „*Redditio completa : connaissance et réflexivité dans les commentaires latins au Liber de causis*”.

Între 26 noiembrie și 2 decembrie, Baumgarten a efectuat la Paris un sejur de cercetare în două biblioteci majore: Institut de Recherche et Histoire des Textes și Bibliothèque Nationale de France.

Alexandra Baneu a atins obiectul principal stabilit pentru 2012 și anume studiul comentariului păstrat în manuscrisul Augsburg, Staats und Stadtbibliothek 4° Cod. 68, f. 272va-278ra. Baneu a transcris comentariul la prima propoziție din *Liber de causis* și a pregătit, în colaborare cu Dragos Calma, un articol pentru revista *Bulletin de philosophie médiévale* 53 (2013). Baneu a identificat toate citațiile explicite și a studiat rind pe rind fiecare din referirile autorului anonim la Albert cel Mare, Toma din Aquino, Proclus și David Iudeus; a remarcat astfel că Albert cel Mare este citat mai des decât Toma și că acesta din urmă este criticat pentru teoria sa despre formele substanțiale. Proclus este cunoscut de autorul anonim dar cel mai probabil prin intermediul comentariului lui Toma la *Liber de causis*; cu toate acestea, autorul anonim are o manieră originală de a aborda

metafizica neoplatoniciana a lui Proclus si in unele situatii el se distantiaza de felul in care Toma citeaza si prezinta *Elementele de teologie*.

In ultimele luni ale anului, Baneu a inceput transcrierea si studiul comentariului care se afla intr-un singur manuscris: Worcester Cathedral Library, Q. 90, f. 57r-64v. Comentariul este atribuit lui Iohannes de Malignes care a fost in 1283/4 procurorul Universitatii din Paris ; pina la descoperirea acestui comentariu, singurul text filosofic de care dispunem al acestui autor, Iohannes de Malignes a fost cunoscut doar printr-o scrisoare trimisa Papei Martin IV pentru a apara Facultatea de arte a Universitatii din Paris impotriva acuzelor aduse de cancelarul Philippe de Thoiry.

Baneu a participat cu o conferinta la congresul international organizat de *Societatea Internationala Toma din Aquino* la Sinaia in perioada 3-6 mai 2012 cu titlul *Corpul ca limită și provocare*; a prezentat conferinta: "Interpretarea de orientare albertiană la Liber de causis în manuscrisul Augsburg, Staats und Stadtbibliothek, quart. cod: 68)". De asemenea, a prezentat doua conferinte in cadrul workshopului international *Commentaires latins inédits sur le Liber de causis* organizat la Cluj in perioada 17-19 septembrie 2012: "Notes sur le commentaire anonyme d'Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek, 4° Cod. 68" si "Les 'reportationes' du maître Iohannes de Mallingys conservées à Worcester, Cathedral Library, Q. 90".

In lunile septembrie si octombrie, Baneu a participat la doua stagii internationale de formare in studiul medieval si a filosofiei medievale; unul din stagii a fost organizat de Aurélien Robert si Julie Brumberg (ambii cercetatori la CNRS, Paris), iar celalalt a fost organizat de mai multi cercetatori de la Institut de Recherche et Histoire des Textes (CNRS, Paris).

Dragos Calma a desfasurat trei tipuri de activitati : una pedagogica, una organizatorica si alta stiintifica. Activitatea pedagogica a constat in transmiterea de cunostite aprofundate de paleografie si istoria filosofiei tuturor membrilor echipei. In perioada noiembrie 2011 – iunie 2012 a citit impreuna cu fiecare membru al echipei, in fiecare zi altul, comentariul inedit pe care fiecare l-a ales ; din iulie pina in septembrie 2012, Calma a pregatit cu fiecare membru al echipei conferintele internationale pe care acestia le-au expus in cadrul Workshop-ului Exploratoriu (intre 17-19 septembrie 2012).

Activitatea adminisitrativa s-a concretizat in organizarea stagiului intensiv sustinut de Prof. Poirel (martie 2012) si a Workshop-ului Exploratoriu (la care au participat invitati straini si romani). De asemenea, Calma a stabilit mai multe liste de carti care erau prioritare cercetarii desfasurate de grupul de la Cluj si a efectuat toate procesele de achizitionare ale acestora ; a identificat o serie de comentarii si manuscrise importante pentru proiect si a facut comenzi la mai multe biblioteci din Europa si America pentru achizitionarea acestora.

In ceea ce priveste partea de cercetare, între 9 si 16 martie 2012 Calma a efectuat impreuna cu Alexander Baumgarten si Iulia Szekely, un stagiu de cercetare in biblioteca de la Institut de Recherche et Histoire des Textes. Intre 20 si 25 august 2012 a participat la colocviul *Pleasure of Knowledge* organizat de *Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie Médiévale* (Freising, Germania) ; a prezentat o conferinta cu titlul: "Connaissance de soi de l'intellect agent". In cadrul Workshop-ului Exploratoriu pe care l-a organizat la Cluj, Calma a facut introducerea si concluziile acestei intilniri.

In lunile martie - iunie si octombrie - decembrie 2012, Calma a revizuit si contribuit la pregatirea articolelor urmatoare: A. Baneu / D. Calma, "Notes sur un commentaire inédit au *Liber de causis* (ms. Augsburg, Staats und Stadtbibliothek 4° Cod. 68)", in *Bulletin de philosophie médiévale* 53 (2013); D. Calma / I. Szekely, "Henri de Gheysmaria auteur d'une *disputatio de quolibet* à l'Université d'Erfurt en 1414", in *Portraits des maîtres offerts à Olga Weijers*, Brepols, Turnhout, 2013. A scris de asemenea articolul "Du néoplatonisme au réalisme et retour. Notes préliminaires sur la fortune latine du *Liber de causis* du XIIIe au XVIe siècle", in *Bulletin de philosophie médiévale* 53 (2013).

Adinel Dinca s-a alaturat eforturilor echipei in lunile octombrie – decembrie si a stabilit, pentru inceput, o metoda de identificare a comentariilor medievale inedite. Dinca a constatat in urma celor citeva luni de munca pentru proiect, ca principalele dificultăți care apar in realizarea inventariului complet de manuscrise medievale continind comentarii le *Liber de causis* sunt: identificarea comentariilor, cele mai multe anonime, transmise fără excepție în volume miscelane, dar și lipsa de uniformitate a descrierilor furnizate de cataloagele colecțiilor codicologice europene. Atingerea obiectivului propus se poate realiza într-o manieră justă doar prin consultarea tuturor cataloagelor și inventarelor de colecții. A prezentat in cadrul workshopului international *Commentaires latins inédits sur le Liber de causis* organizat la Cluj in perioada 17-19 septembrie 2012 conferinta cu titlul: “Medieval Commentaries on the ‘Liber de causis’: A Census of Manuscript Tradition. Some Remarks on Methodology”.

Mihai Maga a studiat un comentariu despre care mai multi cercetatori (L-J Bataillon, A. Dondaine, A. Pattin, R. Wielockx, A. Aiello, C. Luna) au crezut ca se afla într-un singur manuscris: Wien, Nationalbibliothek, 2330, ff. 107ra-109vb. In urma unor cercetari personale in Bibliothèque Nationale de France, Maga a descoperit inca doua manuscrise care contin acelasi comentariu dar într-o forma rezumata de un celebru autor din secolul al XIII-lea, Godefroid de Fontaines: Paris, BnF, latin 15819, ff. 308rb-309ra si Paris, BnF, latin f. 172vb-175rb. Pe baza acestei descoperiri Maga a reluat studiul manuscrisului de la Viena pentru a stabili cu atentie care sint raporturile intre cele doua variante, una completa si alta rezumata, a comentariului. El a stabilit in felul acesta elemente importante pentru datarea si situarea istorico-doctrinala a acestui text: compus intre 1270 si 1274, el est foarte probabil opera unui profesor de la facultatea de arte (filosofie) al universitatii din Paris; dat fiind ca un autor ca Godefroid de Fontaines se intereseaza de acest text, el a fost foarte probabil compus de un profesor parizian cu o oarecare notorietate, dar numele acestuia nu se poate preciza deocamdata. Maga a transcris toate cele trei variante (ale celor trei manuscrise) ale comentariului la prima propozitie din *Liber de causis*. Maga a constatat ca pentru o comparatie mai aprofundata intre texte, este nevoie de transcrierea intregului comentariu in toate cele trei variante ale sale.

Maga a participat activ la mai multe etape presupuse de proiectul nostru: a realizat site-ul de prezentare ale echipei (http://hiphi.ubbcluj.ro/fam/liber_de_causis/index.html), o baza de date interna folosita de membrii echipei, posterele seminariilor si ale workshopului exploratoriu.

A participat cu o conferinta la congresul international organizat de *Societatea International Toma din Aquino* la Sinaia in perioada 3-6 mai 2012 cu titlul *Corpul ca limită și provocare*; a prezentat conferinta: “Controversele aristotelismului radical al secolului al XIII-lea într-un comentariu inedit la *Liber de causis* (Paris, BnF, Latin 15819)”. De asemenea, a prezentat in cadrul workshopului international *Commentaires latins inédits sur le Liber de causis* organizat la Cluj in perioada 17-19 septembrie 2012 conferinta cu titlul: “Pierre d’Auvergne commentateur du ‘Liber de causis’? Remarques sur le ms. Wien, Nationalbibl., 2330 et Paris, BnF, lat. 15819”.

Iulia Szekely a realizat obiectivul fixat pentru 2012: transcrierea integrala a unei *questio disputata* apartinind lui Henricus de Gheysmaria care se gaseste in doua manuscrise: Erfurt, Bibliotheca Amploniana, CA 4° 236, f. 29r-33v si Uppsala, Universitetsbibliotek, C 639, f. 111r-114r. In colaborare cu Dragos Calma, Szekely a scris un articol in care prezinta rezultatele cercetarii sale despre aceasta *questio disputata*; el va fi publicat in volumul de studii omagiale dedicat Prof. Olga Weijers care va aparea la prestigioasa editura Brepols (pentru detalii se poate consulta site-ul http://www.brepols.net/Pages/ShowProduct.aspx?prod_id=IS-9782503548012-1) cu titlul: “Henri de Gheysmaria auteur d’une *disputatio de quolibet* à l’Université d’Erfurt en 1414”.

Szekely a reconstituit din diverse surse viata si cariera lui Henricus de Gheysmaria. Aceasta *questio* este singurul text filosofic al fostului rector al Universitatii din Erfurt si printre foarte putinele conservate care atesta in mod cert practicile universitare din Europa Centrala de la

inceputul secolului XV; studiind aceste forme literare, s-a putut observa o influenta a modelului universitar preluat de la Universitatea din Praga si, prin urmare, o filiatie interesanta, care merita aprofundata, a unei *translatio studiorum* de la Praga spre Erfurt.

In lunile august-decembrie, Szekely a studiat al doilea comentariu inedit care se gaseste la Erfurt, Bibliotheca Amploniana, CA. 4° 316, ff. 43r-54v; a transcris in intregime comentariul la prima propozitie din *Liber de causis* si apoi a studiat citarile explicite. A identificat astfel o prezenta masiva a citarilor provenind din Averroes si Avicenna. Comparind titlurile chestiunilor si mai multe fragmente transcrise din diverse locuri cu comentariul lui Siger din Brabant, Szekely a remarcat o serie de similitudini foarte importante cu acesta din urma care vor fi aprofundate pentru a stabili cu mai multa precizie raportul intre aceste texte.

In cadrul congresului international *Corpus ca limită și provocare* organizat de *Societatea International Toma din Aquino* la Sinaia in perioada 3-6 mai 2012, Szekely a prezentat o conferinta cu titlul "Prezența interesului pentru Liber de causis în disputele oficiale solemne din cadrul Facultăților de Arte, în Europa centrală a secolului al XV-lea". In cadrul workshopului international *Commentaires latins inédits sur le Liber de causis* organizat la Cluj in perioada 17-19 septembrie 2012, Szekely a prezentat doua conferinte: "Henricus de Geysmaria auteur d'une questio disputata à Erfurt en 1414" si "Le commentaire anonyme conservé à Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, Q. 316".

Intre 9 si 16 martie 2012, Szekely a efectuat impreuna cu Alexander Baumgarten si Dragos Calma o munca de cercetare in biblioteca de la Institut de Recherche et Histoire des Textes; scopul a fost identificare a noi comentarii si manuscrise la *Liber de causis*; rezultatele obtinute au fost foarte importante: s-au identificat 12 texte inedite in diverse biblioteci ale Europei.

In lunile septembrie si octombrie, Szekely a participat la doua stagii internationale de formare in studiul medieval si a filosofiei medievale; unul din stagii a fost organizat de Aurélien Robert si Julie Brumberg (ambii cercetatori la CNRS, Paris), iar celalalt a fost organizat de mai multi cercetatori de la Institut de Recherche et Histoire des Textes (CNRS, Paris).

Stagii de pregătire, congrese, colocvii

1. Stagiul de pregătire intensiva in codicologie a fost sustinut la Universitatea 'Babes-Boylai' Cluj de catre prof. Dominique Poirel (IRHT, Paris) in perioada 5-8 martie 2012. Prof. Poirel a facut o serie de cursuri intensive (6-7 ore zilnic) despre etapele stabilirii unei editii de text dupa reguli academice internationale. Au participat la aceste cursuri toti membrii echipei.

2. Congresul *Corpus ca limită și provocare* organizat de *Societatea International Toma din Aquino* la Sinaia in perioada 3-6 mai 2012. Patru membri ai echipei de cercetare au facut conferinte la acest congres: Alexander Baumgarten, Alexandra Baneu, Mihai Maga si Iulia Szekely. Programul colocviului se gaseste la adresa: <http://www.aquinas.ro/congres.html>

3. Colocviul international *Pleasures of Knowledge* organizat la Freising (Germania) de *Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie Médiévale* in perioada 20-25 august 2012. Alexander Baumgarten a prezentat o conferinta cu titlul: "*Redditio completa* : connaissance et réflexivité dans les commentaires latins au Liber de causis". Dragos Calma a prezentat o conferinta cu titlul: "Connaissance de soi de l'intellect agent". Mai multe detalii se gasesc la adresa: <http://www.siepm2012.klassphil.uni-muenchen.de/>

4. Workshop Exploratoriu (PN-II-ID-WE-2012-4-065)

Una din activitatile internationale desfasurate in cadrul proiectului a fost organizarea unei scoli de vara la Universitatea « Babes-Bolyai » a unui Workshop Exploratoriu (PN-II-ID-WE-2012-4-065) in perioada 17-19 octombrie 2012. Au participat la acest workshop toti membrii echipei din Cluj si

o serie de invitati de prestigiu din strainatate : prof. dr. Dominique Poirel, director de cercetare (gradul I) la *Institut de recherche et d'histoire de textes* (CNRS); prof. dr. Zénon Kaluza, director de studii (gradul II) la CNRS (Paris); Dr. Marc Geoffroy, cercetător (gradul I) la CNRS (Paris); dr. Delphine Carron-Faivre, doctor în filosofie la Facultatea Paris IV-Sorbonne, actualmente este cercetătoare post-doctorand la Universitatea "J.W. Goethe" din Frankfurt am Main; Mario Meliadó, doctorand al Università degli Studi di Siena si Albert-Ludwigs-Universität (Freiburg); Silvia Negri, doctorand Università degli Studi di Siena / Albert-Ludwigs-Universität (Freiburg).

Mai multe detalii se pot gasi la adresa:

http://hiphi.ubbcluj.ro/fam/liber_de_causis/workshop2012/index_ro.html

Publicatii, colocvii internationale, perspective de cercetare prevazute pentru 2013

Publicatii:

Primele rezultate ale cercetarii desfasurate la Cluj vor fi publicate la inceputul anului 2013 in trei articole. Doua dintre ele vor aparea in una dintre cele mai prestigioase reviste de filosofie medievala pe plan international; este vorba de *Bulletin de philosophie médiévale* editata de *Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie Médiévale* (catalogata ERIH) si care este din 1958 buletinul oficial a mai mult de 800 de specialisti in filosofie medievala din 45 de tari. Articolele care vor fi publicate in aceasta revista sint:

D. Calma, "Du néoplatonisme au réalisme et retour. Notes préliminaires sur la fortune latine du *Liber de causis* du XIIIe au XVIe siècle"

A. Baneu / D. Calma, "Notes sur un commentaire inédit au *Liber de causis* (ms. Augsburg, Staats und Stadtbibliothek 4° Cod. 68)"

Un al treilea articol va aparea in volumul de studii omagiale dedicat Prof. Olga Weijers care va aparea la prestigioasa editura Brepols (pentru detalii se poate consulta site-ul http://www.brepols.net/Pages/ShowProduct.aspx?prod_id=IS-9782503548012-1):

D. Calma / I. Szekely, "Henri de Gheysmaria auteur d'une *disputatio de quolibet* à l'Université d'Erfurt en 1414"

Colocvii

In 5 iunie 2013 Dragos Calma in colaborare cu Prof. Alain de Libera (CNRS/EPHE, Paris) si Prof. Olivier Boulnois (CNRS/EPHE, Paris) vor organiza la Paris un colocviu pe subiectul grantului nostru de cercetare. La acest colocviu sint invitati sa participe: Prof. Alexander Baumgarten (UBB, Cluj), Prof. Luc Brisson (CNRS, Paris), Prof. Cristina d'Ancona Costa (Università di Pisa), Adinel Dinca (UBB Cluj, Academia Romana), Marc Geoffroy (CNRS, Paris), Prof. Ph. Hoffmann (CNRS, Paris), Prof. Zénon Kaluza (CNRS, Paris), Dr. Pieter de Leemans (Leuven University/Aristoteles Latinus), Prof. Richard Taylor (Marquette University), Cecilia Trifogli (All Soul's College, Oxford), Prof. Jean-Luc Solère (CNRS / Boston College).

Perspective de cercetare

In anul 2013 se va incerca realizarea a trei obiective importante pentru proiectul nostru :

1° continuarea studierii mai multor comentarii : Alexandra Baneu va continua studiul comentariului, atribuit lui Iohannes de Mallingys in manuscrisul Worcester Cathedral Library, Q.90, f. 57r-64v. Iulia Szekely va studia comentariul transmis in manuscrisul Bibliotheca Amploniana, CA. 4° 316, ff. 43r-54v. Alexander Baumgarten va continua transcrierea, compararea si studierea contextului istorico-doctrinal in care a fost compus comentariul transmis in patru manuscrise : Krakow, Biblioteka Jagiellonska, 2088, f. 300-322 ; Wroclaw, Ossolineum, 734/1, f.

2r-31v ; Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, Mil. II 78, f. 176r-193v ; Praha, Knihovna metropolitani kapituly, ms. 1599/O. XV, f. 63a-81a. Dragos Calma va transcrie si studia comentariul din doua manuscrise : Wien, Österreichischen Nationalbibliothek, 2303, f. 55r-61v ; Zwickau, Ratsschulbibliothek, Ms. I, XII, 1, f. 132v-138v. Mihai Maga va aprofunda compararea unui important comentariu pastrat in trei manuscrise : Paris, BnF, lat. 15815, f. 172vb-175rb ; Paris, BnF, lat. 15819, f. 308rb - 309ra ; Wien, Österreichischen Nationalbibliothek, 2330, f. 107ra-110vb. Studiul lui Mihai Maga va fi prezentat in lunile aprilie-martie spre publicare uneia din revistele urmatoare (catalogate ERIH) : *Vivarium* (Amsterdam), *Revue des sciences philosophiques et théologiques* (Paris) sau *Recherches de Théologie et Philosophie Médiévales* (Leuven).

2° demararea cercetarilor privind repertoriul complet de comentarii inedite la *Liber de causis* ; Adinel Dinca a inceput deja in ultimele luni din 2012 munca pentru acest repertoriu care este prevazut spre publicare in 2014-2015 impreuna cu celelalte studii ale membrilor echipei. Primele sale rezultate vor fi prezentate la colocviul din 2013

3° dezvoltarea legaturilor internationale cu diversele centre de cercetare din Europa si America : se vor lua in calcul atasarea centrului de la Cluj la diverse programe de cercetare, granturi si colocvii in vederea obtinerii de fonduri suplimentare pentru organizarea unui colocviu international la Cluj-Napoca in toamna anului 2014.

29.11.2012

Director de proiect
Dragos CALMA